

ARTS

El titànic pes dels parangons

Ana Fernández Álvarez.
Doctora en Història de l'Art.

Acaba de ser editat per Areté, un meravellós llibre de Simon Schama, *Los ojos de Rembrandt*. Un rigorós i bell volum en el que, a més d'estudiar l'obra d'aquest pintor, s'analitza la del seu predecessor, Rubens.

Quan avancem en la seva lectura, un principi ens queda clar: al llarg de la Història de l'Art, les analogies formals han estat un continu recurs creatiu per a tots els artistes, tant per als genials com per a aquells que no ho són tant. Perquè, tot allò que qualifiquem d'original i d'excel·lent, no és altra cosa que el savi combinar formes anteriors amb un gust de nou.

Un principi així és evident per a tothom. El mateix llibre, dedicat a Rembrandt, no pot deixar de parlar extensament de Rubens, com, quan ho fa d'aquest últim, tampoc pot deixar de citar els pintors venecians o el propi Miquel Àngel, tan evidents a l'obra d'aquest pintor flamenc. Ara bé, aquesta evidència, quan es tracta d'artistes molt allunyats en el temps, no deixa de sorprendre'ns.

Això és un fet que es fa patent quan s'arriba a la pàgina 204. Allí em trobo, encapçalant la plana, *Els horrors de la guerra*, pintat per Rubens, el 1637¹. No puc evitar evocar que es tracta del mateix plantejament de composició i de personatges que el d'una de les obres més paradigmàtiques del segle XX: *Guernica*, de Picasso, de l'any 1937² - són curioses les dates, exactament, tres-cents anys de diferència. Tots els estudiosos i crítics de l'artista malagueny afirmen que mai l'horror de la guerra havia estat plasmat amb tanta força i exactitud, sinó és en Goya. Jo, fins fa molt poc, així ho creia, però, rectificar és de savis. El quadre de Picasso és, més enllà de la similitud que alguns, com de passada, li han atribuït amb l'obra de Rubens, insisteixo, idèntic en composició i personatges.

Aquí mostro les dues imatges. Des del punt de vista lumínic, tant un pintor com l'altre, disposen uns contrastos molt marcats i la llum dibuixa un triangle en ambdues obres i en el cas de Picasso converteix la seva pintura en una mena de tríptic sacre sobre el pacifisme. Des del punt de vista de composició, totes les figures, des de les vigoroses i plenes de Rubens, a les inflades o angulososes de Picasso, estan disposades marcant diagonals i corbes molt dinàmiques.

Anem als detalls. La sortida espantada de la deessa Europa del temple de Janus³ i el portador de la torxa de Rubens, Alecto, queden sintetitzats en la figura fantasmal que penetra per la finestra en el quadre de Picasso.

I Europa, coronada amb una torre, símbol de la ciutat, com així és Guernica, alça els braços igual que el personatge que crida desesperadament a l'extrem dret de l'obra de Picasso.

Un personatge més intervé en aquesta analogia formal del *Guernica*, prestació directa d'una altra al·legoria de Rubens, *La Pau i la Guerra*, realitzada vuit anys abans, el 1629, per a Carles I^o. Es tracta de l'Horror que s'escuda darrera del déu Mart que lluita contra Minerva. Aquest personatge ens torna a recordar la figura fantasmal que irromp per la finestra del *Guernica* i el seu rostre expressa el mateix bram de la figura situada a l'extrem dret de l'obra de Picasso.

Però trobem altres similis: La pietat punyent de Rubens també apareix en Picasso sota l'aparença d'una atemorida representació de la procreació i de la compassió. En aquest cas, Picasso no solament recorre a Rubens, sinó també a Mikhaïlovitx Eisenstein, ja que el pla de la mare bramant per la mort del seu fill ja es troba en el film *Bronenosets Potiomkin*, del 1925. Les referències cinematogràfiques no queden aquí, el tractament cubista i geomètric del quadre recorda la planificació segmentada i en diagonals dels principals cineastes soviètics.

Una altra icona, reelaborada per Picasso i copiada directament de la composició de Rubens, és el soldat jacent a la base de l'obra, en l'una i l'altra, l'agonitzant dibuixa un dramàtic arc en tensió. Picasso inverteix la posició, de la dreta a l'esquerra i aconseguix ser més directe en el discurs argumental. El seu guerrer porta una espasa trencada, Rubens, més mític, acompanya l'heroi de l'Harmonia amb un llaüt trencat, la imatge, però, resulta idèntica.

Ara fixem-nos en les cames de Mart en el quadre de Rubens, i, alhora, en la posició de la dona que, en la mateixa posició, s'ajup i s'arrossega en l'obra de Picasso. Com abans ens ofereix la imatge invertida.

Que tots aquests motius d'important coincidència es donin per inversió, és intencionat en Picasso? Crec que sí. Aquest artista és un gran lector i analista de la pintura clàssica, el Barroc no és per a ell cap secret, recordin els seus treballs d'introspecció plàstica sobre les *Meninas*, de Velázquez, per exemple. Així doncs, aquest joc de miralls, d'interpretacions i de variacions plàstiques, podria ser tota una reflexió sobre la veritable naturalesa de l'Art. El tantes vegades comentat i discutit tema de la còpia, de la mimesi, de la reinterpretació artística, conviu amb naturalitat en la ment de Picasso al costat de la preocupació política i de denúncia per la situació política a l'Espanya del 1937. Un altre joc d'aquest artista a qui li agrada introduir enigmes simbòlics per a resoldre i confondre premeditadament a la crítica. El brau és la víctima o el botxí? El cavall simbolitza el feixisme o l'Espanya sacrificada?

Ah! Els pits, no ens oblidem dels punxeguts i agressius pits de Picasso. Són, tal vegada, la inversió premeditada dels sensuals i opulents pits de la Pau que allesta el petit Pluto, de Rubens? Un altre enigma per a resoldre.

Ens trobem davant d'una analogia esplèndida que demostra, novament, que els parangons sempre han existit, que és bo que existeixin i que, al llarg de la història de les arts plàstiques, han estat la creua imprescindible de tots els artistes. Perquè tots, lícitament, volen ser el Rubens i el Picasso del seu temps.

¹Palau Pitti, Florència.

²Museo de Arte Reina Sofia, Madrid

³Temple que tan sols s'obria en època de guerra.

⁴National Gallery, Londres.

JOIERIA SENSERRICH

de Teresa Senserrich
CASA FUNDADA EN 1882

Sant Quirze, 17 • Tel. 93 725 75 96
08201 SABADELL

JA COMERCIAL ALEMANY

CENTRE DE JARDINERIA,
AGRICULTURA i FORESTAL
Tallers i serveis postvenda

Ctra. Barcelona, 22-26
Tel. 93 725 63 95
SABADELL

Interiors

"tot un estil"

MOBLE DISSENY
I DECORACIÓ

Sant Cugat, 11 - SABADELL